

N. STEINHARDT, LITERARY CRITIC

Claudia Crețu (Vașloban), PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: The critique which he applies is an exclusively positive one, and if there are different opinions which disagree or incline towards the negative side, it is simply because he does not see it the same way. If we try to find a method according to which he conceives his critique, we will not find one, and we will not find a criterion either, to organize it. Many times N. Steinhardt was criticized exactly for this absence of the method or the axiological criteria. This is the reason why N. Steinhardt declared: "I am a dilettante whose originality, I think, comes from the mixture of my old age and childishness".

Keywords: critique, method, freedom, positivism, originality.

„Criticul e un intercesor între operă și cititor. „Scrie” și el: marii critici sunt și ei creatori(Sainte Beuve dixit!). Criticul primește revelația și o descoperă cititorului. El atrage atenția asupra fenomenului. Cheamă. Află comori. Și tot el pune lucrurile la punct”¹. Aceasta este oarecum, definiția pe care o dă Nicolae Steinhardt criticului și care, cred că se regăsește perfect în scrierile sale critice. Critica pe care o practică acesta este una în mod exclusiv pozitivistă, iar dacă există și păreri care nu se acordă cu cele ale altora sau înclină spre latura negaivistă este pentru că, pur și simplu nu este de acord cu acestea. Dacă încercăm să găsim o metodă după care acesta își concepe scrierile sale critice nu vom găsi, de asemenea nu vom găsi niciun criteriu care să le organizeze. De multe ori Nicolae Steinhardt a fost criticat tocmai pentru această lipsă de metodă sau de criterii axiologice, spunându-se că scria „la întâmplare: despre clasici și moderni, despre autori cunoscuți și despre simpli debutanți, despre prieteni și despre cei care i-au facilitat publicarea în reviste sau la edituri- în general, despre cei care i-au arătat bunăvoința”². Din această cauză, Nicolae Steinhardt afirma: „Sunt un diletant a cărui originalitate cred că provine din amestecul de bătrânețe și copilăros”³.

Un posibil motiv pentru această libertate de a scrie despre ceea ce dorește îl găsim într-o convorbire pe care acesta o are cu Maria Mailat: „Tocmai împrejurarea că nu sunt profesionist îmi cheazășuiește, poate, o anumită zburdălnicie, degajare, sfruntare, o lipsă de griji față de forme și convenții”⁴.

Tot această libertate îi va da posibilitatea lui Nicolae Steinhardt să facă anumite paralelisme și asociații, care uneori contrazic anumite păreri publice, dar care și dau anumite satisfacții iubitorilor de literatură.

¹ Nicolae Steinhardt, *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Băciuf*, Ediția a V-a(revăzută și adăugită), Editura Semănătorul, Editura Online, februarie 2010, pag. 84.

² Florian Roatiș, *Un critic atipic: Nicolae Steinhardt*, în *Nicolae Steinhardt, Critică la persoana întâi*, Editura Mănăstirii Rohia și Editura Polirom, Iași, 2011, pag.18.

³ Nicolae Steinhardt, *Monahul de la Rohia răspunde la 365 de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan*, Editura Revistei Literatorul, 1992, pag. 20.

⁴ Nicolae Steinhardt, *Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Ștefan Iloaie, repere bio-bibliografice de Virgil Bulat, Mănăstirea Rohia/Polirom, Iași, 2010, pag 152.

Acestea provin din uimitoarea sa cultură, caracterizată prin amploare, diversitate, dar și calitate, abordând astfel o diversitate de subiecte, printr-un limbaj deosebit, care îmbină expresii vechi cu cuvinte noi puțin folosite, dar care este comprehensibil.

Referindu-ne la volumul „Critică la persoana întâi” descoperim un dezacord în ceea ce privește structuralismul, iar în celelalte texte ale acestui volum, ni se descoperă o încercare, dar și o reușită de a scoate la lumină, prin intermediul analogiilor, povestirilor și memoriilor, comoara existentă în operele puse sub lupa criticului. Abordând texte despre noul roman francez, istoria religiilor (aici referindu-se la Mircea Eliade), despre psihanaliză (Freud), despre film (Charlie Chaplin, Buster Keaton, Dan Pița, Concursul), despre teatru (Ionescu, Molière), muzică (Mozart, Strauss), pictură (Magritte, N. Grigorescu), poezie (Emil Botta, Valéry), roman (Augustin Buzura, Flaubert) și nu în ultimul rând despre ontologia lui Noica și indianismul lui Sergiu Al. George, căruia, de altfel, îi este dedicat și volumul și de care l-a legat o strânsă prietenie, aceasta luând naștere în închisoare.

Acest amestec de teme se poate datora și faptului că Steinhardt nu citește în funcție de ceva anume, el citește cărți de știință, de artă, de filosofie, de sociologie, de istorie, dar și ziare și reviste. Astfel, îi sunt la îndemână elementele pentru a putea face o critică fără o anumită organizare.

Florian Roatiș voind să descopere cauzele „bulimiei culturale” ale lui Nicolae Steinhardt, descoperă două dintre acestea ca fiind: „Pe de o parte, el știe că «se cuvine să citim nu pentru a-i înțelege pe ceilalți, ci pentru a ne înțelege pe noi înșine» (Citându-l aici pe Cioran, n.n.) [...]. Pe de altă parte, Steinhardt nu citește doar pentru sine, ci pentru a (se) dăruia celorlalți. El nu-și dorește cunoașterea doar pentru propriul său beneficiu, ci, precum Seneca, se simte fericit să o împărtășească semenilor săi”⁵.

Astfel, în prima parte, ne împărtășește convingerile sale asupra structuralismului, pe care îl numește ca fiind „o nouă scolastică”, care folosește o terminologie „complicată și grea”, care ne introduce într-un „hățiș lexical izvoditor numai de sensuri” și care este „ispită de căpetenie a intelectualilor vremii noastre”⁶, de unde reiese faptul că este un anti-structuralist convins, iar pentru a dovedi acest fapt, se folosește de o operă foarte cunoscută, cea a lui Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche*, pe care Steinhardt o recitește „de cincizeci de ori” și despre care a citit tot ce s-a scris. Știindu-l pasionat de acest roman, Alexandru Ciorănescu îi sugerează lui Steinhardt să își exprime părerea în ceea ce privește „misterul” Crailor. Acesta descoperă un caracter dublu al cărții, și anume: „1) de *vis împlinitor* și 2) de povestire *în marginea vieții*”⁷, ceea ce înseamnă că romanul este realizarea imaginară a dorințelor ascunse ale lui Mateiu Caragiale. Luând în calcul o altă problemă abordată de Nicolae Steinhardt, biografismul, exemplificând tot cu romanul lui Mateiu Caragiale, acesta nu este de acord cu Șerban Cioculescu, care crede că biografia se reflectă în opera unui anumit scriitor. Pentru Steinhardt „Esențial nu este de unde s-a pornit, ci unde s-a ajuns. Esența lumânării, spune Saint- Exupéry, nu e ceara care se topește și pătează, e lumina”⁸.

⁵ Florian Roatiș, *op. cit.*, pag. 20.

⁶ Nicolae Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Editura Mănăstirea Rohia/Polirom, Iași, 2011, pag. 49.

⁷ Ibidem, pag. 63.

⁸ Ibidem, pag. 72.

După structuralism, Nicolae Steinhardt trece la analiza operei lui Mircea Eliade, despre care acesta spunea: „Mă recunosc sedus mai ales de opera literară a lui Mircea Eliade, în ciuda faptului că a jertfit cu egală râvnă la două altare nepotrivnice”⁹.

Trebuie remarcat faptul că Nicolae Steinhardt își aranjează singur textele printr-o anumită legătură între textele analizate. Aici recunoaște din nou că: „Îmi este plăcut a trece de la o zodie la alta, a mă desfăta(și minuna) constatând pluralitatea lăcașurilor în care- sub chipuri atât de neasemănătoare- sălășluiește unul și același duh românesc și un har artistic atât de neîndoielnic”¹⁰.

Abordându-l pe Eliade în amândouă dintre ipostaze și cea de literat și cea de istoric al religiilor, Steinhardt descoperă în mod deosebit la acesta specificul național prezent în operele sale, care folosit în mod repetat „i-a ajutat lui Eliade să înțeleagă...rostul miturilor, aportul gândirii orientale, deosebirea dintre sacru și profan, profunzimea stilului metaforic și celelalte elemente de bază ale expunerii sale”¹¹. Făcând o comparație între cele două „altare” la care slujește Eliade, Steinhardt găsește opera științifică a acestuia ca fiind o „lucrare magistrală”, o lucrare „impecabilă și implacabilă”dar căreia îi lipsește ceva: căldura. Aceasta este „gândită și scrisă la rece”¹², „cu o răceală și cu un iz de ordinator cibernetic”¹³.

Însă, opera literară a lui Mircea Eliade, și în mod deosebit nuvelele fantastice ale acestuia, sunt considerate de Steinhardt ca fiind calde și în care specificul național e mereu prezent, și anume: în *La țigănci*, evocând un „universal”, „Materialele de construcție, luminile, umbrele, vrăjile, condimentele sunt strict bucureștene. *Noaptea*, deși acțiunea se desfășoară și în străinătate, e întru totul de neînchipuit în afara unui mediu românesc. În *O fotografie veche pe 14 ani*, autorul nu șovăie a preamări bunul-simț și candoarea unui român simplu confruntat cu cele mai sofisticate produse ale iscusitelor minți occidentale”¹⁴.

Referitor la scrierile prietenului său, Nicolae Steinhardt spunea:„opera științifică a lui Mircea Eliade mi-a fost și îmi este spre învățătură, cea literară spre desfătare și zidire”¹⁵. După ce analizează opera acestuia, Steinhardt trece la viața scriitorului, pe care o aseamănă cu cea a unui monah: „În mansarda lui, Eliade Gh. Mircea nu-i înfruntat decât de greutatea caracteristică vieții monahale; asceza lui, desigur, e culturală și laică, dar tot asceză e.(...)Mortificările auto-impuse nu urmăresc spiritualizarea, altminteri tot de aceleași piedici se lovește truditul și are a le rezolva: somnul, lenea, oboseala, descurajarea. Eliade n-a fost niciodată un credincios în înțelesul precis și comun al cuvântului.... A dovedit însă de foarte timpuriu un indiscutabil temperament de monah fervent”¹⁶.

Dacă rămânem tot în sfera prietenilor săi, Steinhardt îi mai evocă și pe Alexandru Paleologu, Constantin Noica și Sergiu Al- George, despre care scrie cu o deosebită plăcere. Pe Al. Paleologu îl compară cu Tolkien(autor de povești cu hobbiți), numindu-l „meșter povestitor, contrabandist în metafore”¹⁷, iar demersul pe care acesta îl face despre Sadoveanu

⁹ Ibidem, pag. 74.

¹⁰ Ibidem, pag. 74.

¹¹ Ibidem, pag. 77.

¹² Ibidem, pag. 82.

¹³ Ibidem, pag.80.

¹⁴ Ibidem, pag. 76.

¹⁵ Ibidem, pag. 85.

¹⁶ Ibidem, pag. 88.

¹⁷ Ibidem, pag. 212.

este văzut de Steinhardt nu pentru „descoperirea unui adevărat Sadoveanu, despuiat de măști, travestiuri, cojoace, zorzoane vânătorești ori catrafuse pescărești, caftane patriarhale, robe solemne etc.etc. cât în special actul de totală mărturisire al analistului, predarea sa necondiționată în mâinile și la bunăvoia, de nu și la bunul-plac, al cititorului volumului său de critică”¹⁸.

Dacă citim cu atenție textul lui Steinhardt, putem observa că și la Al. Paleologu descoperă căldura scrierilor ca și la Mircea Eliade: „Studiul închinat cu atâta elan și căldură lui Sadoveanu îi este prielnic și parcă obligator prilej de confesiune”¹⁹. Actul criticii la Al. Paleologu, spune Nicolae Steinhardt „departe de a se reduce la un fie el cât de pertinent comentariu, devine ceva intim și dezgolitor, ca actul de creație ori faptul dragostei”²⁰, susținându-se de spusele lui Sainte-Beuve pentru care critica înaltă este același lucru cu actul de creație literară.

Ca și de Al. Paleologu, pe Nicolae Steinhardt îl legă o strânsă prietenie încă din închisoare și de Sergiu Al-George. Steinhardt îl considera un om excepțional pe care l-a cunoscut „în circumstanțe excepționale”²¹. Articolul, apărut în *Viața Românească* din 1982, iar apoi în *Critică la persoana întâi* numit Cavalerul trac începe mai întâi cu descrierea prietenului său: „cultura te covârșea, însă numai prin imensitatea ei, câtuși de puțin prin orgoliu sau închidere în sine. Și generos, vesel, calm, la astromonică distanță de orice micime, deșertăciune, văicăreală”²², apoi ne introduce în universul ființei lui Sergiu Al-George: „Fundamentale pentru el erau gândirea tradițională, simbolurile, mitul, imaginarul, visul, psihismul abisal.(...)Sacrul, misterul, miracolul, absolutul îl atrăgeau și-l obsedau”²³.

După ieșirea din închisoare Sergiu Al-George i-a fost un model prin buna dispoziție, nealterată de condițiile mizere din închisoare, prin curajul „solid, total biruitor”și apoi prin cultura deosebită și prin intensitatea ei, dar nu în în ultimul rând prin lipsa de orgoliu.

Acesta a scris trei mari studii, despre Blaga, despre Eminescu și despre Mircea Eliade, însă acestea sunt depășite ca valoare de studiul de care amintește și Steinhardt, cel despre Brâncuși. Acestea au fost adunate mai târziu în *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească*, volum considerat de criticul nostru „carte de mărturisire”și pe care o compara cu *Confesiunile* Fericitului Augustin sau ce cele ale lui Rousseau sau cu *Un om fără sfârșit* al lui Papini. În stilul lui caracteristic, plin de căldură, îl aseamănă pe Sergiu Al-George cu un „Cavaler trac inițiat în misterele orficului și tantrismului”²⁴, îl vede „ca pe o sinteză de Varlaam și Ioasaf, ca pe unul din acei doftori fără de arginți cărora vechimii i-a plăcut a le da drept simbol un șarpe, șarpele semnificând deopotrivă fantasticul, îndemânarea, înțelepciunea”²⁵.

Evocându-l pe Constantin Noica, Steinhardt găsește scrierile sale ca fiind limpezi, ordonate și îmbietoare, astfel considerarea lui printre poeți „nu-i nici incongruentă, nici

¹⁸ Ibidem, pag. 214.

¹⁹ Ibidem, pag. 215.

²⁰ Ibidem, pag. 216.

²¹ Ibidem, pag. 335.

²² Ibidem, pag. 336.

²³ Ibidem, pag. 336.

²⁴ Ibidem, pag. 338.

²⁵ Ibidem, pag. 338.

paradoxală, nici excesivă”²⁶, iar pe el îl consideră un povestitor strălucit și incontestabil, „un specialist, un meșter, o putere, un vraci al vorbirii scrise, o voiciune”²⁷. Pasionat de Platon, Hegel, Heidegger, Noica a reușit să îi facă pe cititori să găsească în scrierile sale alături de trimeri la „basme, proverbe, cronicari, poezie, muzică, știință și artă, și un simț acut al ironiei paralel unei prea lesne descifrabile amenințări, unei părintești bunăvoințe”²⁸.

Descoperind în sintagmele specifice românești „prisos de meditație și informatică”²⁹ și mărturisindu-o „neșovăitor și bucuros”, Nicolae Steinhardt îl înscrie pe Noica „între spiritele noastre cele mai bune”³⁰.

Din proză, Nicolae Steinhardt îl alege pe Octavian Paler, cu *Viața pe un peron*, carte care dovedește că „tema terorii a pătruns și în literatura noastră”³¹, iar aceasta este „o variantă(o explozie) cu totul nouă și net deosebită a unor bine și de multă vreme știute urgii” și care nu face altceva decât să pună stăpânire „mai ales pe suflete, pe minți, pe *lăuntrul* inșilor, pe facultatea plăsmuitoare și fantasmagorică a cugetului intrat în panică”³². Steinhardt apreciază faptul că literatura a început „să ia aminte la teroare”³³, pentru că aceasta nu poate și tratată din punct de vedere medical, însă literatura o poate descrie, astfel aceasta își pierde din putere sau se poate chiar neutraliza, fiind astfel „un procedeu terapeutic”³⁴.

De la Octavian Paler, Steinhardt trece la Ovid S. Crohmălniceanu, care trece de la critica sa sânguincioasă la povestiri care au rol de a destinde și de a distra, pătrunzând astfel în planul povestirilor SF „de bună calitate”, prin intermediul *Istoriilor insolite*.

Tot în cadrul prozei, criticul Steinhardt se oprește la trei francezi: Flaubert, la care acesta prezintă cele „trei sentimente capitale”³⁵: admirația, respectul și frica, sentimente pe care le trăiesc deopotrivă și cititorii și criticii, acest lucru întâmplându-se pentru că Flaubert e „un scriitor dintr-o bucată, impecabil și grandios..., un meșteșugar negrăbit, un lucrător mai mult decât harnic..., atât de strașnic, de rece, de necruțător, de solemn cu el însuși, cu făpturile sale, cu obligațiile lui profesionale, cu cititorii”³⁶. Apoi Giraudoux, scriitor care se află în contrast cu Flaubert prin inactualitatea sa, acest fapt datorându-se faptului ca „e un romancier cu totul neangajat”³⁷ și pe J.J. Rousseau al cărui *ierbar* contribuie la schimbarea viziunii artistice în lume, iar acesta, consideră Steinhardt „a fost radioul și televizorul secolului al optprezecelea”³⁸.

Acesta nu lasă de o parte nici literatura polițistă și se declară fan al Agathe Christie, al lui Edgar Wallace și al lui Anthony Berkeley, susținând că literatura polițistă nouă nu mai folosește logica și misterul pentru a capta cititorii, ci violența, cruzimea, sexualitatea și limbajul argotic exasperant.

²⁶ Ibidem, pag. 318.

²⁷ Ibidem, pag. 319.

²⁸ Ibidem, pag. 319.

²⁹ Ibidem, pag. 322.

³⁰ Ibidem, pag. 322.

³¹ Ibidem, pag. 216.

³² Ibidem, pag. 218.

³³ Ibidem, pag. 220.

³⁴ Ibidem, pag. 220.

³⁵ Ibidem, pag. 224.

³⁶ Ibidem, pag. 224.

³⁷ Ibidem, pag. 226.

³⁸ Ibidem, pag. 232.

Critica lui Nicolae Steinhardt se îndreaptă în mod deosebit asupra prozei, însă poezia nu este înlăturată, astfel el este preocupat de poeți mai puțin cunoscuți: Dragoș Cojocaru a cărui poezie „e aidoma unei compoziții cromatice ori unui desen rod al țărilor lui soare-răsare, supuse privirii odată cu desfășurarea sulului pe suprafața interioară a căruia sunt lucrate”³⁹, Liviu Ioan Stoiciu, care dă impresia că „ia lucrurile, spectacolele, amintirile, scenele prea vizibil și categoric la șmă și prea face caterincă de ele pentru ca totul să fie *cu adevărat* numai glănie, dezabuzare și infrarealism de maidan ori alte nedefinite, sfâșietoare, amărâte, crunte, sterile tărâmurii”⁴⁰ dar și de cei consacrați, printre ei aflându-se Ileana Mălăncioiu a cărei poezii reprezintă pentru Steinhardt o lecție „nesentimentală și virilă”, o lecție plină de nebunie care nu e mereu „simpatică”, o lecție „ce se potrivește de minune cu dubla sorginte-romană și tracică-a românilor, popor înțelept, puțin dispus a se pripi, a proceda nechibzuit, a considera cu stimă ce nu cuprinde reflectat în sine ceva din duritatea pământului și a pietrei, ceva și din imposibilitatea firmamentului”⁴¹, Vasile Igna ale cărui versuri „dovedesc și mărturisesc nu numai caracterul de stringentă însemnătate a poeziei, nu scot numai în evidență cunoscuta ei însușire de a fi cel mai rapid mijloc de comunicare ori și condiția impulsiv-înfrigurată presupusă atât la creator și la receptor, ci și câteva din aspectele tactice prozodice, din aspectele ei fundamentale”⁴², Șerban Foarță, ale cărui versuri „Au haz. Sunt compuse cu vervă și plăcere. Miros a proștețime, impertinență și curaj, esențe ale oricărei literaturi autentice”⁴³. De asemenea, Steinhardt nu se ferește să abordeze poeți ca Paul Valéry, care „e un greco-latin, dar e și un cugetător de tip indian, năzuind și teoretizând imposibilitatea”⁴⁴, Odysseas Elytis care „e un înflăcărat; un vestitor, ..., un creator întru totul original”⁴⁵ sau Serghei Esenin care „își găsește sălașul contestatar și deznădăjduit în huligănie”, „care e pentru el o modalitate de sfințenie și curățenie, de repudiere a compromisurilor impuse de orice *establishment*”⁴⁶.

Unul dintre cele mai importante studii pe care le are Steinhardt în volumul *Critică la persoana întâi*, este cel despre Emil Botta la care descoperă un limbaj în care cele mai des întâlnite sunt cuvintele „moarte” și „îngeri”, iar „în topica ori sintaxa lui Emil Botta un soi de dandyism, de vag răsfaț, de șovăială între două domenii opuse ori, mai bine zis, de autoritară nuntire a lor”⁴⁷.

Indiferent ce autor amintește Nicolae Steinhardt important este felul în care acesta îi abordează, adică printr-o frază, aflată la început sau la încheierea eseului său critic, caracterizează în linii mari opera analizată, apoi este analizată pe părți mai mici.

„Diletantul” nostru ne face un tur atât prin literatura română cât și prin cea străină, dar nu numai. Steinhardt ne delectează cu comentarii și despre muzică, pictură, cinematografie. Din muzică îl amintește pe Mozart, însă aici ne vorbește și despre Beethoven, Bach și Wagner și ne introduce în lumea fiecăruia, apoi trece la valsul imperial al lui Strauss, care e pentru

³⁹ Ibidem, pag. 176.

⁴⁰ Ibidem, pag. 179.

⁴¹ Ibidem, pag. 143.

⁴² Ibidem, pag. 168.

⁴³ Ibidem, pag. 275.

⁴⁴ Ibidem, pag. 129.

⁴⁵ Ibidem, pag. 119.

⁴⁶ Ibidem, pag. 300.

⁴⁷ Ibidem, pag. 291.

Steinhardt „o compoziție gravă, simfonică, emoționantă, unde Johann Strauss stă în conjuncție cu Brahms, Schubert, Mahler și explică de ce nu-i cătuși de puțin scandaloasă ori de mirare prezența în Stadtpark la Viena a statuii regelui valsului la o mică distanță de a divinului Mozart”⁴⁸. Din pictură, îl alege pe Nicolae Grigorescu, apoi pe René Magritte. La Nicolae Grigorescu, Steinhardt ne prezintă o pictură în care este reprezentat mitropolitul Iosif Gheorghian al Ungrovlahiei, o pictură cu culori închise din care ies în evidență ochii acestuia, care „conferă acestui focar o forță gravitațională, centripetă și fotocentrică absolută și transmit cu neîmpărțită putere numai și numai solia lor: care-i o covârșitoare senzație de liniște, detașare și seninătate. Nicăieri altundeva, poate, nu se exprimă în mod mai cert pacea interioară, isihia, fericirea datorată completei desprinderi de grijile vieții cotidiene, de mărunțișurile vremelnice”⁴⁹. La cinematografie amintește de doi „titani” ai acesteia pe Charlie Chaplin și pe Buster Keaton, primul „a fost mai ales și fără asemuire un mim desăvârșit: un coregraf, maestru al mișcării, al pășirii, al exprimării și transiterii complexului simțământ specific artistului necuvântător: resemnata inocență, dezorientata ghidușie, gingașa friabilitate”⁵⁰, al doilea „ni se adeverește poate, desigur, mai nealterat de cursul vremii și de împunsăturile realității. A fost nu numai un mare mim, ci și un actor întreg și unitar”⁵¹.

Nu trebuie să uităm de articolele despre Freud și Einstein, despre care criticul ne oferă informații de tip biografic, familia lui Steinhardt era înrudită cu cea a lui Freud, iar tatăl său fusese coleg de facultate cu Einstein. Aceste relatări sunt prezentate ca fiind niște date obișnuite, care se întâlnesc în orice zi, însă pentru noi nu e așa, de asemenea nici povestirea unei întâmplări la Paris, în timpul căreia îl descoperă prin intermediul unei ferestre.

Valeriu Cristea spunea despre critica lui Steinhardt: „critica fără pereche a lui N. Steinhardt este o asemenea surprinzătoare, revelatoare *ferastră*”⁵².

Datorită capacității sale de a descoperi doar binele dintr-o anumită lucrare se poate demonstra condiția morală a omului Steinhardt. El găsește lucrurile bune din acestea datorită credinței lui, iar ochiul său merge dincolo de fiecare creație și descoperă doar partea pozitivă a lor.

Un motiv pentru care Steinhardt dă o explicație pozitivă tuturor operelor studiate ar fi poate teama de dispariție a umanului din critică, astfel el caută să dea un sens fiecăreia dintre acestea.

Putem spune că pentru Nicolae Steinhardt cultura e ca un fel de pelerinaj, pleci în călătorie prin literatură, muzică, artă, te oprești la fiecare în parte, din ceea ce studiezi, iei tot ce e bun din acea operă și te încarci sufletește pentru un timp, iar când te simți din nou slăbit începi și recitești sau revezi sau reascuți ceea ce ți-a plăcut. La fel făcea și Steinhardt, Virgil Ierunca îl numea: „imaginea unui îndrăgostit de înțelepciune”⁵³.

Constantin Pricop numea critica lui Steinhardt un „puzzle”⁵⁴, datorită faptului că nu are o anumită ordine în tratarea subiectelor, el își rezervă libertatea de tratare a acestora, chiar

⁴⁸ Ibidem, pag. 190.

⁴⁹ Ibidem, pag. 257.

⁵⁰ Ibidem, pag. 252.

⁵¹ Ibidem, pag. 254.

⁵² Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, în *România literară*, anul XVI, Nr 51, 1983, pag. 10.

⁵³ Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, Editura Humanitas, București, 1995, pag. 160.

⁵⁴ Constantin Pricop, *Spontaneitate și sistem*, în *Convorbiri literare*, Nr 10, octombrie, 1983, pag. 5.

el spunând în *Mărturisire* că: „fermecător și chiar dulce lucru e, pentru oricine cutează a ține condeiul în mână, puțința de a-și îngădui să hoinărească absolut slobod printre idei, imagini, cărți, amintire și vise”⁵⁵. Un alt motiv pentru această libertate ar fi imensa cultură de care dispunea Steinhardt, aceasta oferindu-i posibilitatea de a se plimba prin orice domeniu și să facă analogii, uneori incredibile.

Gheorghe Glodeanu, referitor la demersul critic al lui Nicolae Steinhardt spunea: „Ceea ce caracterizează demersul critic al lui Nicolae Steinhardt este extraordinara deschidere către universal, către aspectele cele mai diferite ale cunoașterii și imaginației umane. De aici decurge și varietatea deosebită a cărților sale, lucrări ce se constituie într-un periplu critic neobosit, într-o vastă călătorie sentimentală de teritoriul infinit al Literaturii”⁵⁶, iar cărțile acestuia „reprezintă, înainte de toate, o pledoarie pentru o literatură nobilă și sentimentală”⁵⁷.

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development, as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.

Bibliografia operei

Steinhardt, Nicolae, *Critică la persoana întâi*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Florian Roatiș. Reperebiobibliografice de Virgil Bulat, Editura Polirom/ Mănăstirea Rohia, Iași, 2011.

Steinhardt, Nicolae, *Escală în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de Ștefan Iloaie, repere biobibliografice de Virgil Bulat, Mănăstirea Rohia/Polirom, Iași, 2010.

Steinhardt, Nicolae, *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Băciuț*, Ediția a V-a (revăzută și adăugită), Editura Semănătorul, Editura Online, februarie 2010.

Steinhardt, Nicolae, *Monahul de la Rohia răspunde la 365 de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan*, Editura Revistei Literatorul, 1992.

Bibliografie critică

Ardeleanu George, *Nicolae Steinhardt (monografie)*, Editura Aula, Brașov, 2002.

Ardeleanu, George, *Nicolae Steinhardt și Paradoxurile libertății*, Editura Humanitas, București, 2009.

Cristea, Valeriu, *Fereastra criticului*, în *România literară*, anul XVI, Nr 51, 1983.

Glodeanu, Gheorghe, *Critică la persoana întâi*, în *Poesis*, Nr 11-12, noiembrie-decembrie, 1991

Ierunca, Virgil, *Semnul mirării*, Editura Humanitas, București, 1995.

Ierunca, Virgil, *Subiect și predicat*, Editura Humanitas, București, 1993.

Picop, Constantin, *Spontaneitate și sistem*, în *Convorbiri literare*, Nr 10, octombrie, 1983.

*** *Caietele de la Rohia I. Nicolae Steinhardt sau Fericirea de a fi creștin*, Editura Helvetica, Baia Mare, 1999.

⁵⁵ Nicolae Steinhardt, *op.cit*, pag. 47.

⁵⁶ Gheorghe Glodeanu, *Critică la persoana întâi*, în *Poesis*, Nr 11-12, noiembrie-decembrie, 1991, pag.12.

⁵⁷ Ibidem, pag. 12.

*** *Caietele de la Rohia II. Nicolae Steinhardt în amintirea contemporanilor*, Editura Helvetica, Baia Mare, 2000.

*** *Caietele de la Rohia III. Nicolae Steinhardt în interviuri și corespondență*, Editura Helvetica, Baia Mare, 2001.

*** *Caietele de la Rohia IV. Nicolae Steinhardt. Prin alții în postumitate*, Editura Helvetica, Baia Mare, 2002.